

Kiusaamisen ehkäisy varhaiskasvatuksessa

Oona Lahikainen

2021 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

Kiusaamisen ehkäisy varhaiskasvatuksessa

Oona Lahikainen

Sosionomi

Opinnäytetyö

Toukokuu 2021

Oona Lahikainen

Kiusaamisen ehkäisy varhaiskasvatuksessa

Vuosi

2021

Sivumäärä

35

Opinnäytetyö käsittelee kiusaamista ja sen ehkäisyä varhaiskasvatuksessa. Opinnäytetyön tarkoituksena on tuoda esiin kiusaamisen ehkäisyn tärkeyttä sekä kuvata kiusaamista ja sen tunnistamista. Tavoitteena on selvittää, miten kiusaamista voidaan varhaiskasvatuksessa ehkäistä. Opinnäytetyö toteutettiin narratiivisen eli kuvailevan kirjallisuuskatsauksen menetelmällä.

Kiusaamisella on monia haitallisia vaikutuksia lapsen kehitykseen ja kasvuun. Kiusaamisen haitalliset vaikutukset koskevat niin kiusattua ja kiusaajaa kuin koko lapsiryhmää, jossa kiusaamista tapahtuu. Varhaiskasvatusikäisten lasten kiusaamiseen ja sen ehkäisyyn ei ole kiinnitetty yhtä paljon huomiota kuin kouluikäisten lasten kiusaamiseen, vaikka tutkimuksissa on todettu kiusaamisen olevan yleinen ilmiö myös alle kouluikäisten keskuudessa. Varhaiskasvatusta ohjaaviin asiakirjoihin kuten Varhaiskasvatustalakiin kiusaamisen ehkäisyn näkökulma on lisätty vuonna 2018. Varhaiskasvatustalassa määrätään, että lasta tulee suojata kiusaamiselta, väkivallalta ja häirinnältä. Varhaiskasvatuksen kokonaisvaltaisena tavoitteena on edistää lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista.

Kiusaamista tulisi varhaiskasvatuksen arjessa ehkäistä monin eri keinoin. Kiusaamista ehkäisevän työn lähtökohtia ovat muun muassa varhaiskasvattajien tietoisuuden lisääminen kiusaamisilmiöstä sekä kiusaamisen ehkäisyn keinoista. Kiusaamisen ehkäisyn työssä on myös tärkeää, että varhaiskasvattajat tukevat lasten vertaissuhteita ja lasten sosiaalisten taitojen kehittymistä. Yhteistyö huoltajien kanssa tehostaa kiusaamista ehkäisevän työn vaikutusta. Työn toteuttamiseen tarvitaan lisäksi tietoista ja suunnitelmallista toimintaa. Kokonaisuudessaan varhaiskasvattajan toiminta ja rooli ovat keskeisessä asemassa varhaiskasvatuksen kiusaamista ehkäisevässä työssä.

Oona Lahikainen

Prevention of bullying in early childhood education

Year

2021

Pages

35

This thesis deals with bullying and its prevention in early childhood education. The purpose of this thesis was to highlight the importance of preventing bullying and to describe bullying and its identification. The aim was to establish how bullying can be prevented in early childhood education. The thesis was conducted using the narrative literature review method.

Bullying has many detrimental effects on a child's development and growth. The detrimental effects of bullying affect both the bully and the victim of the bullying, as well as the whole group of children where bullying takes place. Bullying and its prevention has not received as much attention in children of early childhood as bullying of school children, although studies have shown that bullying is also a common phenomenon among children under school age. In 2018, the perspective on the prevention of bullying was added to documents guiding early childhood education, such as the early childhood education law. The early childhood education law states that a child should be protected from bullying, violence and harassment. The goal of early childhood education is to promote a child's growth, development and learning.

It was found that bullying could be prevented in early childhood education by a variety of means. The prevention of bullying included raising early childhood educators' awareness of the phenomenon of bullying and various steps for preventing it. It was also seen as important that early childhood educators support children's peer relationships and the development of children's social skills. In addition cooperation with the parents of the children enhanced the impact of anti-bullying work. Furthermore, conscious and systematic action would be needed to carry out the work. Overall, the activities and the role of early childhood educators play a significant role in preventing bullying in early childhood education.

Keywords: early childhood education, bullying, prevention of bullying

Sisällys

1	Johdanto.....	6
2	Kiusaamisen ehkäisyn lähtökohdat varhaiskasvatuksessa.....	7
3	Kiusaamisen määrittelyä	8
3.1	Kiusaaminen ja vertaissuhteet	9
3.2	Kiusaamisen muodot	10
3.3	Kiusaamisen roolit	11
3.4	Kiusaamisen yleisyys	12
4	Kiusaamisen vaikutukset	12
5	Opinnäytetyön tarkoitus, tavoite ja tutkimuskysymykset	14
6	Kirjallisuuskatsaus tutkimusmenetelmänä	14
6.1	Aineiston haku ja valinta.....	15
6.2	Tutkimusten arviointi.....	18
6.3	Aineiston käsittely ja analysointi	21
7	Kiusaamisen ehkäisy varhaiskasvatuksessa	22
7.1	Sosiaaliset taidot.....	23
7.2	Ryhmän ja vertaissuhteiden merkitys	24
7.3	Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö	25
7.4	Varhaiskasvattajan rooli	25
7.5	Varhaiskasvattajan koulutus.....	27
7.6	Kiusaamisen ehkäisyn ohjelmat ja suunnitelmat	28
8	Johtopäätökset	29
9	Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus.....	30
10	Pohdinta	31
	Lähteet.....	33
	Taulukot	35

1 Johdanto

Opinnäytetyössä käsitellään kiusaamisen ehkäisyä varhaiskasvatuksessa. Kiusaaminen on vuorovaikutussuhteissa ilmenevä ongelma, jossa valtaa käytetään epäsymmetrisesti ja toistuvasti toisen osapuolen loukkaamiseksi (Pikkumäki & Peltola 2017, 10). Kiusaamisen on todettu olevan vakava riskitekijä lapsen terveille kasvulle ja kehitykselle. Kiusaamisesta aiheutuu haittaa sekä kiusatulle että kiusaajalle. (Repo 2015, 14.)

Koulumaailmassa kiusaaminen ja kiusaamisen ehkäisy ovat paljon käsiteltyjä aiheita ja niistä löytyy runsaasti tietoa. Alle kouluikäisten kiusaamiseen tai sen ehkäisyyn ei ole kiinnitetty samalla tavalla huomiota, eikä sitä myöskään ole tutkittu yhtä paljon. Varhaiskasvatuksen asiakirjoissakin on vasta hiljattain huomioitu kiusaamisen ehkäisyn näkökulma. Esimerkiksi Varhaiskasvatustalakiin (540/2018) on vuonna 2018 tullut muutos, joka velvoittaa lasta suojeltavan väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä. Revon (2015, 70) tutkimuksen mukaan kiusaaminen on yleinen ilmiö alle kouluikäisten lasten keskuudessa. Kiusaamisen on todettu yleensä jatkuvan niin kauan, kunnes siihen puututaan (Salmivalli 2010, 30). Varhaiskasvatuksessa tapahtuvan kiusaamisen on todettu muistuttavan suurelta osin koulussa tapahtuvaa kiusaamista ja koulukiusaamisen juurien on havaittu usein olevan lähtöisin jo pienten lasten keskuudesta. Onkin perusteltua, että kiusaamista ehkäisevä työ tulisi aloittaa jo varhaiskasvatuksessa. (Kirves & Stoor-Genner 2010a, 1, 3.)

Opinnäytetyön tarkoituksena on tuoda esiin kiusaamisen ehkäisyn tärkeyttä sekä kuvata kiusaamista ja sen tunnistamista. Tavoitteena on selvittää, miten kiusaamista voidaan varhaiskasvatuksessa ehkäistä. On tärkeää, että varhaiskasvatuksen parissa työskentelevillä on tietoa kiusaamisesta ja sen haitallisista vaikutuksista lapsen kehitykseen sekä keinoista, joilla puuttua kiusaamiseen ja siitä, kuinka kiusaamista voidaan aktiivisesti varhaiskasvatuksen arjessa ehkäistä. Laadukkaan varhaiskasvatuksen edellytys on turvallinen oppimisympäristö, jossa lapsi voi kokea oppimisen iloa (Repo 2015, 15). Tutkimuksissa on osoitettu, että mitä pienempien lasten välisiin vertaissuhdeongelmiin pystytään puuttumaan, sitä tehokkaampia vaikutuksia kyseisillä toimilla saavutetaan (Pikkumäki & Peltola 2017, 11). Opinnäytetyön toimeksiantaja on Lastensuojelun Keskusliitto, joka toimii yhteiskunnallisena vaikuttajana tavoitteenaan hyvän lapsuuden edellytysten vahvistaminen. (Lastensuojelun Keskusliitto 2021b). Opinnäytetyö toteutetaan kirjallisuuskatsauksena.

2 Kiusaamisen ehkäisyn lähtökohdat varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatus on yhteiskunnallinen palvelu, jonka tehtävänä on yhteistyössä huoltajien kanssa edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista. Lisäksi varhaiskasvatuksen pyrkimyksenä on edistää lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta sekä ehkäistä syrjäytymistä. Varhaiskasvatus tukee huoltajia kasvatustyössä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa työelämään tai opiskeluun. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 14.)

Varhaiskasvatuksen toimintamuotoja ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito ja avoin varhaiskasvatustoiminta. Asiakirjat, jotka ohjaavat kaikkia näitä toimintamuotoja ovat varhaiskasvatuslaki ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Yleisin varhaiskasvatuksen toimintamuoto on päiväkodeissa toteutettava varhaiskasvatus, jossa toiminta on ryhmämuotoista. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 17-18.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa todetaan, että varhaiskasvatuksen oppimisympäristön on oltava kehittävä, oppimista edistävä sekä terveellinen ja turvallinen ottaen huomioon lapsen iän ja kehityksen. Varhaiskasvatuksessa lapsia tulee suojata kiusaamiselta, väkivallalta ja muulta häirinnältä käyttäen suunnitelmallista ennaltaehkäisyä sekä välitöntä tilanteisiin puuttumista. Kiusaamista tai väkivaltaa ei hyväksytä ollenkaan missään muodossa. Suunnitelmallisen ennaltaehkäisyn lisäksi turvallisuuden edistämisen toimia tulee arvioida säännöllisesti. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 16-17, 20.) Kiusaamisen ehkäisyn näkökulma on kirjattu myös varhaiskasvatuslakiin. Laissa todetaan, että lasta täytyy suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä. (Varhaiskasvatuslaki 540/2018, § 10.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa lähtökohtana on lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun. Jokaisella lapsella on oikeus turvalliseen lapsuuteen. Jokainen lapsi on arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Varhaiskasvatuksen henkilöstön tehtävänä on luottamuksellisen suhteen luominen lapsen kanssa. Henkilöstön ja huoltajien välinen yhteistyö nähdään tärkeänä ja turvallisuutta luovana tekijänä. Lasten vertaissuhteiden ja yhteisön hyvinvoinnin tukeminen ovat kiusaamisen ennaltaehkäisyn peruspilareita. Kasvattajilla on tärkeä tehtävä lasten sosiaalisten taitojen harjoittelun ja kehittymisen tukijoina. Erimielisyyksiä ja ristiriitoja tulee lasten kanssa opetella ratkaisemaan rakentavalla tavalla. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 19, 20, 31-32.)

Varhaiskasvatuksen arvoja ovat ihmisoikeuksien kunnioittaminen ja ihmisarvon loukkaamattomuus. Henkilöstön tehtävä on opastaa lapsia toimimaan muita kunnioittaen ja keskustella arvoista heidän kanssaan. Kaikilla lapsilla tulee olla oikeus kuulua ryhmään ja

tuntea yhteisöllisyyttä. Yhteisön turvallisuutta lisäävät yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat. Yhteisössä yksilöitä tulee kohdella yhdenvertaisesti.

(Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 20,21,30.)

Kiusaamisen ehkäisy varhaiskasvatuksessa on lapsiryhmän toimintaan vaikuttamista, lasten sosiaalisten taitojen vahvistamista ja turvallisen ryhmän luomista. Kiusaamisen ehkäisy tulee nähdä koko ryhmää koskevana. Kiusaamisen ehkäisy ja kiusaamiseen puuttuminen ovat aina aikuisten vastuulla. On myös tärkeä ymmärtää, että aikuisen toiminta ja valinnat voivat ylläpitää kiusaamista. Kiusaamisen ehkäisyn perustana onkin varhaiskasvattajien ymmärrys oman toiminnan ja asenteen vaikutuksista kiusaamisilmiöön. (Kirves & Stoor-Genner 2010a, 10.)

3 Kiusaamisen määrittelyä

Tutkimuksissa kiusaaminen yritetään määritellä mahdollisimman selkeästi. Kiusaamiseen erikoistuneen tutkijan Dan Olweuksen (1973) kehittämää määritelmää kiusaamisesta käytetään yleisesti. Määritelmä kuvailee henkilön olevan kiusattu, kun hän toistuvia kertoja ja tietyn ajan sisällä joutuu negatiivisten tekojen kohteeksi yhden tai useamman henkilön toimesta. Tämä määritelmä käsittää kiusaamisen olevan siis toistuvaa ja pidemmän ajanjakson sisällä tapahtuvaa, jolloin yksittäiset vaihteleviin henkilöihin kohdistuvat teot poissuljetaan kiusaamisen määritelmästä. Suomalainen professori Christina Salmivalli (2005) on lisäksi nostanut esiin yksilön kyvyttömyyden puolustautua kiusaamistilanteissa. Hänen määritelmässään kiusaajana on joku tai jotkut, joita vastaan kiusatun on vaikea puolustautua. (Repo 2015, 38-39.)

Kiusaamisesta puhuttaessa on kuitenkin hyvä tarkastella määritelmiä myös kriittisesti. Koska kiusaamiseen liittyy vahvasti yksilön henkilökohtaiset kokemukset, määrittely ei ole yksiselitteistä. Jos tarkastelemme kiusaamista liian suppeasti, on vaarana, että monenlainen yksilön loukkaavaksi kokema käytös, jolla voi olla pitkäaikaisseurauksia jää huomaamatta (Kirves & Stoor-Genner 2010a, 4.) Koska lasten kokemukset kiusaamisesta ovat yksilötasolla erilaisia, on tärkeää ottaa huomioon lapsen oma kokemus tilanteesta (Kirves & Stoor-Genner 2010b, 7). Kiusaaminen on siis ilmiö, jota on vaikea määritellä ulkopuolelta (Elo & Lamberg 2018, 40). Määritelmiä luodaan siksi, jotta voisimme ymmärtää, millainen ilmiö on vakava uhka lapsen kehitykselle. Määritelmien ei kuitenkaan tulisi vaikuttaa siihen, kuinka suhtaudumme yksittäisen lapsen kokemuksiin. (Repo 2015, 39.)

Pienistä lapsista puhuttaessa tulee ottaa myös huomioon, että varhaiskasvatusikäinen lapsi ei aina ymmärrä mitkä teot loukkaavat toista. Pienen lapsen taidot toimia ryhmässä voivat olla vielä kehittymättömät ja tunteiden tunnistaminen voi olla vaikeaa. Varhaiskasvatusikäisten

kiusaaminen voidaan nähdä vuorovaikutusprosessina, joka loukkaa tai vahingoittaa toista ja johtaa ryhmän ulkopuolelle sulkemiseen. (Elo & Lamberg 2018, 40.)

Kaikki lasten väliset riidat ja erimielisyydet eivät ole kiusaamista. (Repo 2015, 38.)

Erimielisyyksissä ja riidoissa on usein kyse kahdesta suhteellisen tasaväkisestä henkilöstä, jotka riitelevät tai ovat eri mieltä jostakin asiasta. Kun taas kiusaamistilanteissa kiusaajan ja kiusatun välillä vallitsee epätasapaino, jolloin kiusatun on vaikeampi puolustautua.

Epätasapaino voi näyttäytyä monin eri tavoin. Kiusaaja voi esimerkiksi olla fyysisesti isompi tai vahvempi, verbaalisesti taitavampi, iältään vanhempi tai hänellä voi on enemmän kavereita, korkeampi asema ryhmässä, hän tietää uhrin heikkoudet ja saa tukea muilta ryhmän jäseniltä. Vallan epätasapainon ei aina tarvitse olla todellista, vaan kiusattu voi vain kokea tilanteen sellaisena. (Kirves & Stoor-Genner 2010a, 4.)

Kun toimitaan pienten lasten kanssa kiusaamisen määrittelyä ja tunnistamista vaikeuttaa kiusaaminen -sanan vaihteleva käyttäminen. Pienillä lapsilla ei aina ole sanoja kertoa kokemuksistaan tai he voivat kutsua mitä tahansa tekoa kiusaamiseksi. Siksi aikuisen tehtävä on tuntee kiusaamisilmiö, tunnistaa se ja auttaa lasta sanoittamaan kokemuksensa. (Repo 2015, 40.) Kaikilla lasten kanssa työskentelevillä tulee olla tietoa siitä, mitä kiusaaminen on, jotta kiusaamiseen pystytään puuttumaan (Kirves & Stoor-Genner 2010b, 5).

Jo kolmevuotiaiden lasten vuorovaikutuksessa voi esiintyä esimerkiksi toistuvaa leikeistä poissulkemista, toistuvaa leikin keskeyttämistä tai tönimistä (Kirves & Stoor-Genner 2010b, 7). Pienten lasten kiusaamisen on todettu olevan opittua käytöstä ja muita kiusaavien lapsien on todettu saavan vain vähän kielteistä palautetta toiminnastaan. Kiusaaja ei lopeta käyttäytymistään ilman aikuisen tukea. (Kirves & Stoor-Genner 2010a, 3.)

3.1 Kiusaaminen ja vertaissuhteet

Vertaissuhteilla ja vertaisilla tarkoitetaan samanikäisten tai kehitykseltään samalla tasolla olevien lasten ryhmää. Alle kouluikäisen lapsen vertaisryhmä on usein lapsen päiväkotiryhmä. Vertaisryhmällä ja muilla lapsilla on vaikutusta lapsen sosiaalistumiseen sekä kokonaiskehitykseen. (Repo 2015, 122.) Vertaissuhteissa opitaan tietoja ja taitoja sekä koetaan asioita, jotka vaikuttavat lasten välittömän sopeutumisen ja hyvinvoinnin lisäksi pitkälle tulevaisuuteen (Salmivalli 2008, 15).

Kiusaamista ilmenee siellä missä lapset toimivat vertaissuhteissa. Varhaiskasvatus on keskeinen ympäristö, jossa lapsen vertaissuhteet kehittyvät ja jossa vertaissuhteita tulisi tukea. Toimiminen vertaissuhteissa voi vahvistaa ryhmään kuulumista. Myönteiset kokemukset vertaissuhteissa kehittävät lapsen itsetuntemusta ja sosiaalisia taitoja. Merkityksellistä on vuorovaikutuksen laatu sekä lapsen toiminta- ja vaikutusmahdollisuudet. Lasten vertaissuhteissa ominaista on hyväksytyksi tuleminen tarve. Lapselle on tärkeää tuntee

olevansa hyväksytty ikätovereidensa keskuudessa. (Repo 2015, 15, 123.) Vähäinen myönteinen kanssakäyminen vertaisten kanssa voidaan nähdä riskitekijänä. Ongelmat vertaissuhteissa varsinkin pitkään jatkuessaan voivat johtaa lapsen joutumiseksi kiusatuksi tai kiusaajaksi. (Kirves & Stoor-Genner 2010b, 22.)

Vertaissuhteiden ohella on ihmisillä tarve läheisempään kiintymyssuhteeseen toisen ihmisen kanssa, ystävyysuhteeseen. Ystävyysuhteet voivat turvata ja suojata lasta negatiivisilta kokemuksilta, torjutuksi tulemiselta, kiusatuksi joutumiselta sekä niiden seurauksilta. Hyvä ystävyysuhteet vahvistaa lapsen itsearvostusta ja emotionaalista hyvinvointia. Ystävyysuhteen laatu on tärkeää, eikä ystävyysuhteeseen kuulu pilkka, iva, torjunta tai dominoiva käytös. (Repo 2015, 123-124.)

Aikuisen tehtävä on olla vahvasti läsnä pienten lasten ystävyys- ja vertaissuhteissa. Aikuisen tulee tuntee ystävyys- ja vertaissuhteiden laatu ja ymmärtää, ettei suhteisiin kuulu alistava tai dominoiva käytös. Vertaissuhteiden tukeminen sekä lapsen ohjaaminen ja opettaminen toimimaan näissä suhteissa ehkäisee kiusaamista. (Repo 2015, 124-125.)

3.2 Kiusaamisen muodot

Kiusaamisen erilaiset muodot jaetaan usein suoraan ja epäsuoraan kiusaamiseen. Suoralla kiusaamisella tarkoitetaan tekoja, joissa kiusaaja osoittaa tekonsa suoraan kiusattuun esimerkiksi tönimällä tai haukkumalla tätä. Epäsuora kiusaaminen taas tarkoittaa esimerkiksi poissulkemista eli ryhmän ulkopuolelle jättämistä, huhujen levittämistä tai selän takana puhumista. Epäsuoran kiusaamisen tarkoituksena on vahingoittaa kiusatun ihmissuhteita. (Repo 2015, 80.)

Toinen yleinen tapa luokitella kiusaamisen muotoja on jakaa ne fyysiseen, sanalliseen ja psyykkiseen kiusaamiseen. (Repo 2015, 80.) Fyysinen kiusaaminen voi olla esimerkiksi fyysistä väkivaltaa tai toisen tavaroiden rikkomista. Sanallinen kiusaaminen voi näkyä muun muassa nimittelynä ja haukkumisena. Psykkisellä kiusaamisella taas tarkoitetaan esimerkiksi ryhmän ulkopuolelle sulkemista tai kiusatun uhkailemista. (Kirves & Stoor-Genner 2010a, 6.)

Repo (2015) on tutkimuksessaan selvittänyt alle kouluikäisten lasten yleisempiä kiusaamisen muotoja. Hänen tutkimuksensa mukaan yleisin kiusaamisen muoto oli poissulkeminen eli ryhmän ulkopuolelle sulkeminen. Toiseksi yleisin kiusaamisen muoto oli töniminen. Tämän jälkeen yleisimpiä kiusaamismuotoja olivat uhkailu, kiristäminen ja manipulointi. Kaiken kaikkiaan psyykkisen kiusaamisen muodot olivat erilaisista kiusaamistavoista yleisimpiä. (Repo 2015, 81-83.)

Poissulkemista eli ryhmän ulkopuolelle jättämistä saattaa esiintyä päiväkodissa myös tilanteissa, joissa lapsi otetaan näennäisesti mukaan leikkeihin, mutta todellisuudessa hänelle

ei anneta tasavertaista mahdollisuutta osallistua leikkiin. Tämä voi ilmetä esimerkiksi leikin roolien epätasaisena jakautumisena, roolien vaihtamisen estämisenä tai siten, että roolin sisältöä rajoitetaan. Lapselle saatetaan esimerkiksi antaa rooli, jossa lapsi ei pääse vaikuttamaan leikin kulkuun tai osallistua koko leikkiin. Poissulkemisen havaitseminen saattaakin olla vaikeaa ja edellyttää siksi kasvattajalta asian tiedostamista sekä havainnointia. (Repo 2015, 81.)

3.3 Kiusaamisen roolit

Kiusaamisen on havaittu olevan ryhmäilmiö. Kiusaajan ja kiusatun lisäksi kiusaamiseen liittyy muitakin rooleja kuten apuri, vahvistaja, puolustaja ja sivustaseuraaja. (Repo 2015, 84.) Apuri osallistuu kiusaamiseen ja auttaa kiusaajaa, vahvistaja ylläpitää kiusaamista esimerkiksi nauramalla, puolustaja asettuu kiusatun puolelle ja sivustaseuraaja ei halua sekaantua kiusaamiseen. (Kirves & Stoor-Genner 2010a, 9.) Roolit kehittyvät ryhmän odotusten ja tarpeiden mukaan. Lapsi ei siis itse valitse rooliaan, vaan ryhmä määrittelee sen hänelle. (Kirves & Stoor-Genner 2010b, 4.) Kiusaamisen rooleja ei kuitenkaan aina ole kovin helppo tunnistaa pienten lasten keskuudessa (Repo 2015, 84).

Useissa tutkimuksissa on määritetty kiusaamisessa olevan kyse vallankäytöstä ryhmässä. Kiusaaja pyrkii kiusaamisella saamaan valtaa ja asemaa ryhmässä. (Repo 2015, 46.) Jos kiusaamistilanteissa on sivustaseuraajia mukana, on tilanteiden todettu kestävän pidempään (Salmivalli 2010, 42). Ryhmän passiivinen hyväksyntä kielteisille teoille vaikuttaa olennaisesti kiusaamisen jatkumiseen. Kiusaamiseen puuttuminen koetaan usein uhkana. Yksilötasolla lapset ymmärtävät kiusaamisen olevan väärin, eivätkä pidä siitä, että ryhmässä kiusataan mutta he kokevat siihen puuttumisen vaikeaksi. Lapset saattavat pelätä joutuvansa itse kiusatuiksi, jos puolustavat kiusattua. (Repo 2015, 46-47.)

Kiusaamisen kanssa tekemisissä olevien lasten vertaissuhdetaidoissa on huomattu olevan puutteita. Suomessa tehdyn tutkimuksen mukaan muita kiusaavilla lapsilla oli puutteita toisten huomioon ottamisen taidoissa sekä vertaisten tukemisen taidoissa. Kiusatuilla lapsilla taas oli vaikeuksia lähestyä vertaisia ja liittyä leikkiin sekä ratkaista erimielisyyksiä. Niillä lapsilla, jotka sekä kiusasivat muita että joutuivat itse kiusatuiksi, oli hankaluuksia vuorovaikutuksen ylläpitämisen sekä tilanteen mukaisen vuorovaikutuskäyttäytymisen taidoissa. (Elo & Lamberg 2018, 41-42.)

Repo (2015) on tutkinut kiusaamiseen liittyviä rooleja 3-6 vuotiaiden lasten keskuudessa. Tulosten mukaan niissä ryhmissä, joissa aikuiset puuttuivat kiusaamiseen, ryhmässä oli myös vähemmän kiusaamisen vahvistajan rooleja. Myös silloin kun ryhmällä oli yhteiset sopimukset kiusaamistilanteisiin puuttumisesta, esiintyi vahvistajien ja sivustaseuraajien rooleja harvemmin. Kiusaamista tukevat roolit siis heikkenivät, jos aikuiset puuttuivat kiusaamisen yhteisillä pelisäännöillä. (Repo 2015, 84.)

3.4 Kiusaamisen yleisyys

Revon (2015) tekemän tutkimuksen mukaan noin 12 prosenttia 3-6 vuotiaista päiväkotilapsista oli tekemisissä kiusaamisilmiön kanssa. Kiusaajia heistä oli 7,1 prosenttia ja kiusattuja 3,3 prosenttia. Lapsia, jotka olivat sekä kiusattuja että kiusaajia oli 2,2 prosenttia.

Tutkimuksessa myös havaittiin, että maahanmuuttajataustaiset lapset tulivat suhteessa hieman useammin kiusatuiksi kuin kantaväestön lapset. Erityistä tukea tarvitsevien lasten tilanne näytti huolestuttavimmalta. Erityistä tukea tarvitsevat lapset olivat kaksi kertaa useammin kiusaajina ja kiusattuina kuin ei tukea tarvitsevat lapset. Saman tutkimuksen mukaan myös poikien ja tyttöjen välillä näkyi eroja. Pojat (64%) olivat tyttöjä (36%) useammin kiusaajina. (Repo 2015, 76-77.)

Sveitsissä varhaiskasvatusikäisten lasten parissa tehdyn tutkimuksen mukaan kiusaajia oli 12 prosenttia ja kiusattuja 6 prosenttia. Lapsia, jotka olivat sekä kiusattuja että kiusaajia oli 7 prosenttia. (Elo, Lamberg 2018, 44.) Kiusaamisen yleisyydestä alle kouluikäisten keskuudessa on vähän tietoa ja eri mittauksten vuoksi tutkimustulosten vertailu voi olla vaikeaa. Kuitenkin tehdyistä tutkimuksista voidaan päätellä, että kiusaaminen on yleistä alle kouluikäisten keskuudessa. (Repo 2015, 75,78.)

4 Kiusaamisen vaikutukset

Kiusaaminen on vakava riskitekijä lapsen kasvulle ja kehitykselle. Kun lapsi joutuu kokemaan kiusaamista jo varhain, hänelle voi muodostua käsitys siitä, että kiusaaminen on osa elämää. Se vaikuttaa lapsen identiteetin muodostumiseen, jolloin lapsen identiteetti voi alkaa muotoutua sellaiseksi, että kiusaaminen on osa häntä. Tutkimuksissa on selvitetty, että kiusatut lapset kokevat myöhemmin elämässään muita herkemmin itsetuntonsa heikoksi ja heillä esiintyy muita enemmän masentuneisuutta, ahdistuneisuutta ja jopa itsetuhoisia ajatuksia. (Repo 2015, 14-15.)

Kiusatuksi joutuminen on tutkimusten mukaan usein pysyvä tilanne, joka jatkuu monilla kiusatuilla vuodesta toiseen. Kiusaamiseen liittyy usein kiusatun ihmisarvon kyseenalaistaminen vertaisryhmässä. Kiusattu aletaan nähdä ajan mittaan yhä negatiivisemmin. Tutkimuksissa on todettu kiusaamisen keston olevan yhteydessä sen kielteisiin vaikutuksiin. Pitkään jatkunutta kiusaamista kokeneitten lasten psykososiaaliset ongelmat lisääntyvät edelleen vielä kiusaamisen loppumisen jälkeenkin. (Salminen 2010, 25, 28.)

Varhaiskasvatuksessa tapahtuvan kiusauksen seurauksia kiusatulle ovat yksinäisyys ja vastenmielisyys koulun aloittamiseen. Kiusaaminen varhaiskasvatuksessa muistuttaa suurelta osin koulussa tapahtuvaa kiusaamista. (Kirves & Stoor-Genner 2010a, 3.) Revon (2015, 14)

mukaan alle kouluikässä alkaneen kiusaamisen pitkäaikaisvaikutuksia ei ole tutkittu, mutta perustellusti voidaan olettaa, että jos kiusaaminen alkaa jo varhaiskasvatusiässä seuraukset eivät ainakaan ole lievemmat.

Kiusatuksi tai vertaisryhmässä torjutuksi tulleella lapsella on riski ajautua niin sanottuun negatiivisen vuorovaikutuksen kehään. Jatkuva torjutuksi tuleminen tai leikeistä poissulkeminen vaikuttaa lapsen vuorovaikutukseen muiden kanssa. Torjutuksi tuleminen alkaa myös vaikuttaa lapsen käsitykseen itsestään ja heikentää hänen arvostustaan itseään kohtaan. Torjuttu lapsi ei pääse harjoittelemaan sosiaalisia taitojaan, jolloin hänen sosiaaliset taitonsa eivät myöskään pääse kehittymään. Lapsi ei pysty itse katkaisemaan negatiivisen vuorovaikutuksen kehää, vaan hän tarvitsee siihen aikuisen apua. (Kirves & Stoor-Genner 2010b, 27; Repo 2015, 133.)

On tärkeää huomioida myös, että kiusaamisesta aiheutuu haittaa niin kiusatulle kuin kiusaajallekin. Lapsilla, jotka kiusaavat muita on myöhemmin elämässään kasvanut riski epäsosiaaliseen käyttäytymiseen sekä yhteiskunnasta syrjäytymiseen. (Repo 2015, 14.) Kiusaaminen vaikuttaa negatiivisesti myös koko lapsiryhmään, missä kiusaamista tapahtuu. (Kirves & Stoor-Genner 2010a, 1.) Kiusaamiseen puuttuminen on tärkeää koko lapsiryhmän kannalta, sillä se viestittää lapsille siitä, että jokainen ihminen ansaitsee kunnioittavan kohtelun. Jos kiusaamiseen ei puututa, kiusaaja todennäköisesti jatkaa aggressiivista ja muita alistavaa käytöstään. (Salmivalli 2010, 30.)

Tutkimukset antavat toivoa siitä, että aikaisin alkaneisiin ongelmiin vertaissuhteissa voidaan vaikuttaa. Varhainen puuttuminen lisää lasten psykologista, sosiaalista ja fyysistä turvallisuutta. Laadukkaan varhaiskasvatuksen edellytys on turvallinen oppimisympäristö, jossa lapsi voi kokea oppimisen iloa sekä osallisuutta. (Repo 2015, 15.) Tutkimuksissa on myös osoitettu, että mitä pienempien lasten välisiin vertaissuhdeongelmiin pystytään puuttumaan, sitä tehokkaampia vaikutuksia kyseisillä toimilla saavutetaan. Täten varhaiskasvatuksen voidaan nähdä olevan yksi olennaisimpia toimintaympäristöjä kiusaamiseen puuttumisen ja kiusaamisen ehkäisyn näkökulmasta. (Pikkumäki & Peltola 2017, 11.)

Yllä oleva teoria antaa yleiskäsityksen kiusaamisesta varhaiskasvatuseräikäisten lasten keskuudessa ja sen vakavista vaikutuksista niin kiusatun, kiusaajan kuin koko lapsiryhmän hyvinvointiin. Nämä tekijät tukevat käsitystä siitä, miksi varhaiskasvatuksessa tulee ehkäistä kiusaamista. Tulevissa kappaleissa opinnäytetyö keskittyy kuvaamaan kirjallisuuskatsauksen avulla, miten kiusaamista voidaan varhaiskasvatuksessa ehkäistä.

5 Opinnäytetyön tarkoitus, tavoite ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyön tarkoituksena on tuoda esiin kiusaamisen ehkäisyn tärkeyttä sekä kuvata kiusaamista ja sen tunnistamista. Tavoitteena on selvittää, miten kiusaamista voidaan varhaiskasvatuksessa ehkäistä.

Tutkimuskysymykset ovat:

Miten varhaiskasvatuksessa voidaan ehkäistä kiusaamista?

Mikä on varhaiskasvattajan rooli kiusaamista ehkäisevässä työssä?

Opinnäytetyön toimeksiantajana toimii Lastensuojelun Keskusliitto, joka on lasten oikeuksiin ja lastensuojeluun erikoistunut keskusjärjestö. Lastensuojelun Keskusliitto on perustettu vuonna 1937 ja sillä on jäseninä järjestöjä sekä kuntia tai kuntayhtymiä. (Lastensuojelun Keskusliitto 2021a.) Lastensuojelun Keskusliiton tavoitteena on vahvistaa hyvän lapsuuden edellytyksiä ja toimia yhteiskunnallisena vaikuttajana (Lastensuojelun Keskusliitto 2021b). Tarkoituksena on, että toimeksiantaja pystyy hyödyntämään opinnäytetyötä jakamalla tietoa sen tuloksista jäsenyhteisöilleen.

6 Kirjallisuuskatsaus tutkimusmenetelmänä

Opinnäytetyö toteutettiin narratiivisena kirjallisuuskatsauksena. Kirjallisuuskatsaus on tutkimuskirjallisuuteen perustuva systemaattinen, täsmällinen ja toistettavissa oleva menetelmä, jolla tunnistetaan, arvioidaan ja tiivistetään tutkijoiden ja käytännön asiantuntijoiden valmiina oleva ja julkaistu tutkimusaineisto. Kirjallisuuskatsaus on metodi ja tutkimustekniikka, jossa tutkitaan tehtyä tutkimusta. Sen avulla kootaan tutkimuksien tuloksia, jotka toimivat perustana uusille tutkimustuloksille.

Kirjallisuuskatsauksen tavoitteena on kehittää olemassa olevaa teoriaa sekä rakentaa uutta teoriaa ja sen avulla voidaan myös rakentaa kokonaiskuvaa tutkitusta aiheesta. (Salminen 2011, 1-3.)

Kuvaileva kirjallisuuskatsaus on yksi eniten käytetyistä kirjallisuuskatsauksen tyypeistä. Kuvailevan kirjallisuuskatsauksessa käytetyt aineistot ovat laajoja, eikä aineiston valintaa rajaa metodiset säännöt. Myös tutkimuskysymykset ovat väljempiä kuin esimerkiksi systemaattisessa katsauksessa. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus voidaan jakaa kahteen erilaiseen orientaatioon, joita ovat narratiivinen ja integroiva kirjallisuuskatsaus. (Salminen 2011, 6-7.)

Narratiivinen kirjallisuuskatsaus koettiin sopivimmaksi tutkimusmenetelmäksi tämän opinnäytetyön tekemiseen, sillä sen avulla kyetään antamaan laaja kuva käsiteltävästä

aiheesta. Lisäksi narratiivinen kirjallisuuskatsaus sopii amk-tasoisien opinnäytetyön tekemiseen, koska se on metodisesti kevyin kirjallisuuskatsauksen muoto, jossa pyritään helppolukaiseen lopputulokseen. Lähtökohtaisesti katsauksen kautta valitun tutkimusaineiston ei ole tarvinnut käydä läpi erityisen systemaattista seulaa. Narratiivisen kirjallisuuskatsauksen avulla pystytään yhdistämään laajojakin kokonaisuuksia ja kokoamaan ne tiiviiksi synteeksi. (Salminen 2011, 6-7.) Narratiivisen kirjallisuuskatsauksen avulla voidaan kuvata aiheeseen liittyvää aikaisempaa tutkimusta, sen laajuutta, syvyyttä ja määrää (Stolt, Axelin & Suhonen 2016, 9).

6.1 Aineiston haku ja valinta

Kirjallisuuskatsauksen aineistona toimivat yleensä ensisijaisesti alkuperäistutkimukset (Niela-Vilén & Hamari 2016, 25). Keskeisiä lähdeaineistoja ovat myös tieteelliset lehdet, tutkimuskirjallisuus, julkisyhteisöjen ja muiden asiantuntijaorganisaatioiden selvitykset sekä tieteellisten järjestöjen julkaisut. Julkisyhteisöjen selvityksiä pidetään luotettavina, sillä ne ovat yleensä ammattitutkijoiden tekemiä. (Salminen 2011, 31.) Aineiston valintaa ohjaa tutkimuskysymys. Kirjallisuushaussa on syytä käyttää sähköisissä tietokannoissa tehtyjen hakujen lisäksi myös manuaalista hakua, sillä tietokannat eivät välttämättä tavoita kaikkia katsaukseen soveltuvia tutkimuksia. Tutkijan tulee määritellä aiheensa kannalta keskeiset käsitteet, joita voidaan käyttää tietokantahaun hakusanoina. Lisäksi apuna voidaan käyttää esimerkiksi kirjaston informaatikoiden asiantuntemusta. (Niela-Vilén & Hamari 2016, 25-26.)

Hakustrategiassa keskeistä on sisäänotto- ja poissulkukriteerien muodostaminen. Pätevät ja kattavat kriteerit ohjaavat merkityksellisen kirjallisuuden tunnistamista ja minimoivat virheellisen tai puutteellisen katsauksen mahdollisuutta. Sisäänotto- ja poissulkukriteerit voivat olla myös käytännön apuna tutkijalle. Aineiston kokoa voi esimerkiksi hallita rajaamalla julkaisuvuotta tai ottamalla mukaan vain tietyllä kielellä kirjoitetut tutkimukset. Tarkasti suunnitelluista hakusanoista ja hakulausekkeista huolimatta tietokantojen tuloksena on usein suuri määrä tutkimuksia, jotka eivät sovellu katsaukseen. Sisäänotto- ja poissulkukriteerit ohjaavat aineiston valintaa ensin otsikkotasolla, sitten tiivistelmätasolla ja lopuksi kokotekstin perusteella. (Niela-Vilén & Hamari 2016, 26-27.)

Tutkimuskirjallisuus valikoitui sisäänotto- ja poissulkukriteerien mukaisesti valikoiduista tutkimuksista ja artikkeleista (Taulukko 1). Aineisto valittiin tutkimuskysymyksen nojautuen. Tutkimuskirjallisuuteen otettiin mukaan aineistot, jotka käsittelivät kiusaamisen ehkäisyä varhaiskasvatuksen kontekstissa. Lisäksi tutkimuskirjallisuuden tuli käsitellä varhaiskasvatukseen liittyviä lapsia. Ajankohtaisen tutkimustiedon varmistamiseksi, rajattiin aineisto koskemaan vuosina 2010-2021 tehtyä tutkimusta.

Taulukko 1: Sisäänotto- ja poissulkukriteerit

Sisäänottokriteeri	Poissulkukriteeri
Aineisto käsittelee kiusaamisen ehkäisyä varhaiskasvatuksessa	Aineisto, joka ei käsittele kiusaamisen ehkäisyä varhaiskasvatuksessa
Aineisto käsittelee varhaiskasvatusikäisiä lapsia	Aineisto, joka ei käsittele varhaiskasvatusikäisiä lapsia
Aineisto on julkaistu vuosina 2010-2021	Aineisto on julkaistu ennen vuotta 2010
Aineiston kielenä on suomi tai englanti	Aineiston kielenä on jokin muu kuin suomi tai englanti
Aineisto on pro gradu tai väitöskirja tasoinen tutkimus tai tieteellinen tutkimusartikkeli/-kirjallisuus	Aineisto ei vastaa tieteellistä tutkimusta tai on amk tai kandi tasoinen tutkimus
Aineiston koko teksti on saatavilla ja maksuton	Aineisto ei ole kokonaan luettavissa tai maksullinen

Kirjallisuuskatsauksen tiedonhaku toteutettiin viiteen eri tietokantaan: Finna.fi, Julkari, Valto, ProQuest Central ja EBSCO host. Tiedonhaussa käytettiin apuna kahden Laurean ammattikorkeakoulun informaation ohjausta. Tiedonhaku toteutettiin myös manuaalisesti hyödyntämällä alkuperäistutkimusten lähteitä. Ennen varsinaista hakua suoritettiin useita harjoitushakua eri tietokantoihin erilaisia hakusanoja yhdistelemällä. Hakusanoina käytettiin muun muassa varhaiskasvatus AND kiusaaminen tai varhaiskasvatus AND ”kiusaamisen ehkäisy”. Englanniksi hakusanoina käytettiin ”early childhood” OR preschool OR kindergarten AND bullying AND prevention. Hakua rajattiin myös koskemaan ainoastaan vertaisarvioituja artikkeleita. Lopullisten hakusanojen valinnan jälkeen ProQuest Central -tietokannasta löydettiin silti yli 6000 tulosta, joten tämän tietokannan osalta hakua päätettiin vielä rajata sisällyttämällä hakusanat artikkelien otsikkoon. Tarkasti suunnitelluista hakusanoista huolimatta tietokantojen tarjoamasta materiaaleista löytyi paljon tutkimuskysymykseen sopimattomia aineistoja, jotka karsittiin jo otsikkotason tarkastelussa. Otsikon vaikuttaessa tutkimuskysymykseen nähden sopivalta siirryttiin ensin tiivistelmätason ja tämän jälkeen kokotekstitason tarkasteluun. Tietokantoihin tehtyjen hakujen lisäksi aineistoa haettiin manuaalisella haulalla käyttämällä tutkimusten lähdeluetteloita apuna. Hakukriteereitä

vastaavia tutkimuksia löydettiin manuaalisen haun avulla vielä kaksi lisää. Tietokantoihin tehtyä tiedonhakuja kuvataan taulukon avulla (Taulukko 2).

Taulukko 2: Tiedonhaku

Tietokanta	Hakusanat	Osumat	Hyväksytyt otsikon perusteella	Hyväksytyt tiivistelmän perusteella	Hyväksytyt koko tekstin perusteella
Finna.fi	kiusaaminen AND varhaiskasvatus	318	16	3	3
Julkari	kiusaaminen AND varhaiskasvatus	42	1	0	0
Valto	kiusaaminen AND varhaiskasvatus	50	3	1	1
ProQuest Central	"early childhood" OR preschool OR kindergarten AND bullying	12	6	2	1
EBSCO Host	"early childhood" OR preschool OR kindergarten AND bullying And prevention	27	1	0	0

6.2 Tutkimusten arviointi

Hakuprosessin perusteella valituille tutkimuksille tehdään laadunarviointi. Arvioinnin tarkoituksena on tarkastella tutkimuksista saadun tiedon kattavuutta ja havainnoida tutkimustiedon merkityksellisyyttä omien tutkimuskysymyksiensä kannalta. Jokaista tutkimusta arvioidaan erikseen. Tutkimusten arviointia voidaan tehdä monella eri tavalla. Arvioinnin voidaan nähdä olevan osa tutkimusten valintaprosessia, mutta sitä voidaan tarkastella myös itsenäisenä vaiheena, osana analyysia tai tulosten näytön asteen arviointina. Arviointi alkaa perehtymällä valittuihin tutkimuksiin. (Niela-Vilén & Hamari 2016, 28.)

Tutkijan taulukko (Taulukko 3) luotiin tukemaan tutkimusten arviointiprosessia. Taulukkoon kerättiin aineiston arviointia koskevaa tietoa kuten aineiston tekijät ja julkaisu vuosi, sekä tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuksesta saadut tulokset. Taulukoinnin avulla pystyttiin jäsentämään aineistoa sekä arvioimaan kuinka hyvin se vastaa tutkimuskysymyksiin. Valinta- ja arviointiprosessin perusteella kirjallisuuskatsaukseen valikoitui seitsemän tutkimusta.

Taulukko 3: Tutkijan taulukko

Tekijä, vuosi	Tutkimuksen nimi	Tutkimuksen tarkoitus	Keskeiset tulokset
Pikkumäki, S. Peltola, M. 2017.	Poissulkeminen ja siihen liittyvät vaikuttamiskeinot varhaiskasvatuksessa	Kuvata varhaiskasvatuksen opettajien havaintoja lastenvälisessä vuorovaikutuksessa ilmenevästä poissulkemisesta. Kuvata, millaisia vaikuttamiskeinoja varhaiskasvatuksen opettajat käyttävät lapsiryhmissä poissulkemisen ehkäisemiseksi ja estämiseksi.	Varhaiskasvatuksen opettajien käyttämällä vaikuttamiskeinoilla kuten suoralla kerronnalla, leikkiin mukaan menemisellä sekä ryhmäyttämällä vaikutettiin koko ryhmän vuorovaikutukseen, mutta myös kahdenkeskisiin vuorovaikutussuhteisiin. Tärkeimmäksi vaikuttamiskeinoksi nähtiin varhaiskasvatustiimin jäsenten keskinäinen sekä lasten vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö.

Tekijä, vuosi	Tutkimuksen nimi	Tutkimuksen tarkoitus	Keskeiset tulokset
Repo, L. 2015	Pienet lapset ja kiusaamisen ehkäisy	Selvittää minkälaista kiusaaminen on pienten lasten keskuudessa ja miksi kiusaamista pitää ehkäistä jo ennen kouluikää. Tarkastella päiväkodin kasvatuksellisia ja organisatorisia käytänteitä, jotka liittyvät ilmiöön ja joiden kautta ilmiöön voitaisiin vaikuttaa.	Kiusaamista ehkäisevät toimenpiteet tulisi suunnata sekä yksilö- että ryhmätasolle. Lapsen, joka kiusaa muita, tulisi saada asianmukaista ohjausta, jonka kautta hän oppii vaihtoehtoisia ja sosiaalisesti hyväksytyjä tapoja toimia muiden kanssa. Kiusaamisen ehkäisyn tavoite on opettaa lapselle, miten vertaissuhteissa toimitaan.
Kirves, L. Stoor-Genner, M. 2010	Kiusaavatko pienetkin lapset?	Selvittää, millaisena ilmiönä kiusaaminen näyttäytyy lasten, vanhempien ja ammattikasvattajien näkökulmista sekä miten ilmiö näkyy varhaiskasvatuksessa. Kuvataan kiusaamiseen vaikuttavia tekijöitä, kuten vertaissuhteiden ja leikin merkitys.	Kiusaamisen ehkäiseminen on hyvä aloittaa mahdollisimman varhain. Se edellyttää tietoisuutta kiusaamisesta sekä tietoa kiusaamisen ehkäisyn keinoista. Keskeisiä tekijöitä ovat lasten vuorovaikutustaitojen ja empatiakyvyn vahvistaminen ja olennaista on tukea lasten myönteisiä vertaissuhteita ja ryhmässä toimimisen taitoja.
Vlachou, M. Andreou, E. Botsoglou, K. Didaskalou, E. 2011.	Bully/victim problems among preschool children: a review of current	Tarkastella viimeaikaisia tutkimuksia kiusaamisesta alle kouluikäisten parissa.	Kiusaamista esiintyy jo alle kouluikäisillä. Varhaiskasvatuksessa pystytään havainnoimaan ja arvioimaan, jos lapsella on vaikeuksia toimia vertaissuhteissa. Esitellään

Tekijä, vuosi	Tutkimuksen nimi	Tutkimuksen tarkoitus	Keskeiset tulokset
	research evidence		viimeaikaisten tutkimusten tuloksia liittyen kiusaamiseen ja sen ehkäisyyn.
Douvlos, C. 2019.	Bullying in preschool children	Selvittää alle kouluikäisten lasten kiusaamisen tutkimusta, erityisesti epäsosiaalisen ja aggressiivisen käyttäytymisen varhaisia muotoja ja varhaiskasvatuksen roolia koskevia ehdotuksia kiusaamisen ennaltaehkäisyyn ja puuttumiseen.	Kiusaamisen ehkäisemiseksi varhaiskasvattajien kouluttaminen, sosiaalisten taitojen opettaminen lapsille ja yhteistyö lasten vanhempien kanssa ovat tärkeitä tekijöitä.
Alsaker, F. Valkanover, S. 2012.	The Bernese Program against victimization in kindergarten and elementary school	Kuvata kiusaamista ehkäisevän Be-Prox -ohjelman sisältöä ja tarkoitusta sekä tuoda esiin ohjelman käytöstä saatuja tuloksia.	Varhaiskasvattajien kouluttaminen ymmärtämään kiusaamisilmiötä ja kiusaamista ehkäiseviä tekijöitä on todettu tehokkaaksi kiusaamisen ehkäisyn menetelmäksi.
Elo, S. Lamberg, K. 2018.	Kiusaamisen ehkäisy sekä työrauhan edistäminen varhaiskasvatuksessa, esi- ja perusopetuksessa sekä toisella asteella. Loppuraportti.	Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmän tehtävänä oli kuvata kiusaamista ilmiönä sekä varhaiskasvatuksen ja koulujen toimintakulttuuria kiusaamisen ehkäisyssä. Tehtävänä	Työryhmä arvioi, kokosi ja vahvisti hyväksi todettuja kiusaamisen ehkäisyn toimenpiteitä, toimintatapoja ja toimintamalleja. Lisäksi työryhmä laati kehittämissuhteita koskien kiusaamisen ehkäisyä, työrauhaa ja hyvinvointia edistäviä toimia

Tekijä, vuosi	Tutkimuksen nimi	Tutkimuksen tarkoitus	Keskeiset tulokset
		oli myös etsiä keinoja puuttua kiusaamiseen ja ehkäistä kiusaamista varhaiskasvatuksessa, esi- ja perusopetuksessa sekä toisen asteen koulutuksissa.	varhaiskasvatuksessa, esi- ja perusopetuksessa sekä toisen asteen koulutuksessa.

6.3 Aineiston käsittely ja analysointi

Kirjallisuuskatsauksessa tutkimusten valinnan ja laadun arvioinnin jälkeen siirrytään aineiston käsittelyyn. Aineiston käsittely vaiheessa on tarkoituksena toteuttaa mahdollisimman kattava ja luotettava kokonaiskuva käsiteltävästä ilmiöstä. Aineiston käsittelyn tulee vastata katsauksen tarkoitukseen ja käsittelymenetelmän tulee olla perusteltua.

Kirjallisuuskatsauksen aineiston käsittely voidaan jakaa kolmeen vaiheeseen, joita ovat käsittelymenetelmän valinta, valitun aineiston esittely ja valitun aineiston tulosten esittely. (Kangasniemi & Pölkki 2016, 80.) Aineiston käsittely- ja analyysivaiheessa on tarkoitus järjestää aineistoa ja luoda tuloksista yhteenvetoa (Niela-Vilén & Hamari 2016, 30).

Tutkimuksen arviointi ja analyysivaihe ovat kiinteässä vuorovaikutuksessa keskenään. Laadunarviointi tulee ottaa huomioon myös katsauksen tulosten analysoinnissa. Analyysivaiheessa aineisto tulee käydä läpi useaan otteeseen. Kaikista valituista tutkimuksista luetaan etenkin tulososa ja johtopäätökset tarkkaan läpi. Aineistoa koodataan eli tehdään merkintöjä, joiden avulla muodostetaan luokkia, kategorioita tai teemoja. Merkintöjen tarkoituksena on tiivistää tutkimuksen pääasiat. Luokat, kategoriat tai teemat järjestetään yhdistelemällä samankaltaisia merkintöjä, minkä jälkeen ne nimetään niiden sisältöä vastaavasti. Tutkimuksista haetaan yhteneväisyyksiä ja eroavaisuuksia, ryhmitellään ja vertaillaan sekä tulkitaan niitä. Lopuksi muodostetaan ryhmittelyn ja vertailun avulla havaituista yhtäläisyyksistä ja eroavaisuuksista johdonmukainen kokonaisuus eli synteesi. (Niela-Vilén & Hamari 2016, 31.)

Tämän kirjallisuuskatsauksen aineisto analysoitiin teemoittelemalla. Aineiston analysoinnissa käytettiin hyväksi arvioinnissa tehtyä tutkijan taulukkoa (Taulukko 3), johon oli kerätty valittujen aineistojen tietoja, kuten tutkimuksen tekijät, tarkoitus ja keskeisimmät tulokset.

Analysointi aloitettiin käymällä jokainen katsaukseen valittu tutkimusaineisto huolellisesti lävitse ja lukemalla aineisto useaan kertaan. Aineistosta eriteltiin ja merkittiin tutkimuskysymyksiin vastaavat kohdat, jonka jälkeen ne ryhmiteltiin omiksi teemoiksi. Kangasniemi ja Pölkki (2016, 87) kirjoittavat teemoilla tarkoitettavan aineistossa ilmeneviä kohtia, joissa aineiston pääsisällöt tulevat näkyviin. Teemojen nimeämistä ohjaavat tutkimuskysymykset (Kangasniemi & Pölkki 2016, 87). Opinnäytetyön tutkimuskysymykset, joihin analyysin avulla haettiin vastausta ovat, miten varhaiskasvatuksessa voidaan ehkäistä kiusaamista ja mikä on varhaiskasvattajan rooli kiusaamista ehkäisevässä työssä.

Aineistosta nousi esiin kattavasti keinoja ehkäistä kiusaamista varhaiskasvatuksessa. Näitä olivat sosiaalisten taitojen opettaminen lapsille, lasten vertaissuhteiden tukeminen sekä turvallisen ilmapiirin luominen ryhmään, huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö sekä varhaiskasvattajien välinen yhteistyö, varhaiskasvattajan roolin merkitys lämpimän suhteen luomisessa lapsen kanssa sekä lasten leikeissä, varhaiskasvattajien kouluttaminen ymmärtämään ja ehkäisemään kiusaamista sekä kiusaamista ehkäisevien ohjelmien ja suunnitelmien käyttö varhaiskasvatuksessa. Aineistosta esiin nousseet teemat on lueteltu alla olevassa taulukossa (Taulukko 4). Analyysin avulla saatuja tuloksia esitellään tarkemmin seuraavassa kappaleessa.

Taulukko 4: Teemat

Teemat
Sosiaalisten taitojen ja vuorovaikutustaitojen opettaminen
Vertaissuhteiden tukeminen ja turvallisen ilmapiirin luominen ryhmään
Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö
Varhaiskasvattajan rooli
Varhaiskasvattajan koulutus
Kiusaamisen ehkäisyn suunnitelmat ja ohjelmat

7 Kiusaamisen ehkäisy varhaiskasvatuksessa

Kiusaamisen on todettu olevan vakava ongelma, jota tulisi ehkäistä suunnitelmallisesti ja monin eri keinoin (Elo & Lamberg 2018, 56). Pienten lasten parissa kiusaamisen vastaisessa työssä puhutaan preventiosta. Se tarkoittaa ennaltaehkäisyä, jossa pyritään siihen, ettei

kiusaamista muodostuisi lainkaan (Repo 2015, 104). Kirves & Stoor-Genner (2010b, 44) toteavat, että kiusaamista ehkäisevällä työllä voidaan vaikuttaa lasten hyvinvointiin positiivisesti ja pitkäjänteisesti.

Kiusaamisen ehkäisy on todettu olevan sitä tehokkaampaa, mitä varhaisemmassa vaiheessa se aloitetaan (Kirves & Stoor-Genner 2010b, 45; Pikkumäki & Peltola 2017, 11). Douvlosin (2019) mukaan varhain aloitettu kiusaamista ehkäisevä työ voidaan nähdä menestyksekkäämpänä kuin yritykset puuttua jo alkaneeseen kiusaamiseen myöhemmässä vaiheessa (Douvlos 2019, 135). Siksi varhaiskasvatusympäristö tulee nähdä keskeisenä paikkana ehkäistä kiusaamista. (Pikkumäki & Peltola 2017, 11.)

Kiusaamista ehkäisevä työ on laadukkaan varhaiskasvatuksen edellytys, joka toteutuakseen vaatii varhaiskasvatuksen henkilöstöltä tietoista, tavoitteellista ja johdonmukaista toimintaa. (Repo 2015, 13, 104, 228; Kirves & Stoor-Genner 2010b, 44-45.) Kirves ja Stoor-Genner (2011b, 45) ovat sitä mieltä, että varhaiskasvatuksessa tehdään jo paljon kiusaamista ehkäisevää työtä, mutta sitä ei kuitenkaan aina hahmoteta kiusaamista ehkäiseväksi, jolloin työ saattaa jäädä vain sattumanvaraiseksi tietoisien ja tavoitteellisten sijaan. Kiusaamisen on todettu olevan ryhmäilmiö, joka koskettaa kiusaajan ja kiusatun lisäksi koko ryhmää. Varhaiskasvattajat ovat osa varhaiskasvatusryhmää ja heidän roolinsa kiusaamista ehkäisevässä työssä on keskeinen. (Alsaker & Valkanover 2011, 16-17.) Repo (2015, 10, 105) ilmaisee aikuisilla olevan aina vastuun lasten hyvinvoinnista ja kiusaamisen ehkäisyn kannalta niin yksittäisen lapsen kuin koko ryhmän hyvinvoinnin olevan keskiössä.

7.1 Sosiaaliset taidot

Varhaiskasvatuksessa lapset harjoittelevat toimimista vertaisten kanssa ryhmässä (Elo & Lamberg 2018, 67). Kirves ja Stoor-Genner (2010b, 50) toteavat, että vertaisten kanssa toimimiseen tarvitaan sosiaalisia taitoja. Sosiaalisten taitojen ja vuorovaikutustaitojen opettamisen merkitystä korostetaan kiusaamista ehkäisevässä työssä (Repo 2015, 125; Kirves & Stoor-Genner 2010b, 50; Pikkumäki & Peltola 2017, 20; Douvlos 2019, 135, Elo & Lamberg 2018, 67). Sosiaalisten taitojen opettaminen nähdään olennaisena osana varhaiskasvatusta ja merkittävänä vaikuttajana kiusaamisen ehkäisyssä (Kirves & Stoor-Genner 2010b, 51).

Pikkumäki ja Peltola (2017) kirjoittavat vuorovaikutustaitojen oppimisen voivan vahvistaa lapsen toimijuutta ryhmässä sekä ehkäistä negatiivisia ryhmäilmiöitä kuten kiusaamista. He painottavat, että varhaiskasvatuksessa sosiaalisia taitoja ja vuorovaikutustaitoja opetellaan aikuisen ohjauksessa. (Pikkumäki & Peltola 2017, 11.) Samaa mieltä on myös Repo (2015), jonka mukaan pienet lapset tarvitsevat aikuisen vahvaa läsnäoloa ja ohjausta sosiaalisten taitojen harjaannuttamiseksi. Sosiaalisten taitojen harjoittelu tulee nähdä osana jokapäiväistä arkea ja kaikkea toimintaa, ei vain toimintona, joka tapahtuu esimerkiksi erillisten tuokioiden muodossa. (Repo 2015, 126.)

Arjen toiminnassa lapsen sosiaaliset taidot kehittyvät usein mallista oppimalla (Kirves & Stoor-Genner 2010b, 50). Varhaiskasvattajat toimivat päiväkodissa esimerkkeinä lapsille kasvattaen ja opettaen heitä omalla vuorovaikutuksellaan (Pikkumäki & Peltola 2017, 12). Tärkeä osa sosiaalisia taitoja ovat empatiataidot (Kirves & Stoor-Genner 2010b, 50). Myös Repo (2015, 27) painottaa lapsen empatiataitoja sekä itsesäätelyn ja itsehillinnän taitoja kiusaamisen ehkäisyssä. Aikuiset, jotka ovat empaattisia ja jotka huomioivat lasten tarpeet, ohjaavat myös lasta toimimaan empaattisesti muiden kanssa. (Kirves & Stoor-Genner 2010b, 50.) Sosiaalisia taitoja voidaan opettaa ja kiusaamista ehkäisevässä työssä opettaminen ja oppiminen ovatkin olennaisessa asemassa. (Repo 2015, 27.) Koska pienet lapset vasta opettelevat tunteiden hillitsemistä, tarvitaan aikuista selittämään ja nimeämään tunteita sekä ohjaamaan lapsia miettimään omaa toimintaansa. (Kirves & Stoor-Genner 2010b, 50-51.)

7.2 Ryhmän ja vertaissuhteiden merkitys

Koska kiusaamisen on todettu olevan ryhmäilmiö, on kiusaamisen ehkäisyssä olennaista huomioida ryhmään ja yhteisöllisyyteen liittyvät tekijät. Myönteisten vertaissuhteiden ja ryhmien luominen on osa kiusaamista ehkäisevää työtä. Hyväksytyksi tuleminen tunne ja ryhmään kuuluminen ovat jo pienelle lapselle välttämättömiä kokemuksia. Kaikkien lasten on saatava tuntee, että heitä arvostetaan ja kunnioitetaan. (Repo 2015, 127-128.) Vertaisryhmän hyväksyntä on lapsen hyvinvoinnin edellytys. Onkin erittäin tärkeää, että lapsi saa tarvitsemaansa tukea vertaissuhteiden luomiseen ja ylläpitämiseen. (Kirves & Stoor-Genner 2010b, 49.)

Pikkumäki ja Peltola (2017) puhuvat ryhmäyttämisestä. Heidän tutkimuksessaan ryhmäyttäminen määritellään varhaiskasvatusryhmän lasten vertaissuhteiden tukemisena sekä esimerkiksi yhteisten pelisääntöjen luomisena ja jokaisen lapsen näkyväksi tekemisenä. Varhaiskasvattajien tehtävä on saada lapsi tuntemaan olevan osa ryhmää ja kuuluvansa sen tasa-arvoiseksi jäseneksi. Tutkimuksessa ilmeni ryhmäyttämisen auttavan lapsia hyväksymään toisensa. (Pikkumäki & Peltola 2017, 17.)

Turvallinen ryhmä tukee lapsen kehitystä ja mahdollistaa osallisuuden kokemusten syntymisen. Turvattomassa ryhmässä taas esiintyy turvallista ryhmää enemmän konflikti tilanteita ja riitoja, jotka saattavat ajan kanssa edetä kiusaamiseksi. Turvallisuutta ryhmään saadaan luomalla ja vahvistamalla yhteishenkeä. Turvallisen tunnelman luominen ryhmään on aina aikuisen vastuulla. (Repo 2015, 128.) Kirves ja Stoor-Gennerkin (2010b, 47) toteavat, että yhteishenki luo yhteenkuuluvuuden tunnetta ja vaikuttaa ryhmään kiusaamista ehkäisevästi. Yhteishenkeä voidaan vahvistaa hyödyntämällä ryhmän vahvuuksia. Ryhmän vahvuudet voivat löytyä ryhmässä toteutettavan pedagogisen toiminnan avulla. Tärkeää on, että ryhmän yhteishenkeä vahvistetaan koko ryhmän tasolla. (Repo 2015, 128-129.)

Merkittävä tekijä kiusaamisen ehkäisyssä on myös ryhmän ilmapiiri. Aikuisten tulee luoda ryhmään positiivinen ilmapiiri, jossa lapset ja aikuiset ovat samalla puolella. Aikuisen kannattelee ryhmän ilmapiiriä omalla toiminnallaan, tekemisillään, eleillään ja olemuksellaan. (Repo 2015, 105, 129.)

7.3 Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Kirves ja Stoor-Gennerin (2010b, 46) mukaan kiusaamisen ehkäisyssä yhteistyön ja kasvatuskumppanuuden rooli korostuu. Myös Repo (2015, 210) painottaa vanhempien ja varhaiskasvatuksen henkilökunnan välistä vahvaa yhteistyötä ja kasvatuskumppanuutta tärkeänä kiusaamisen ehkäisyn keinona. Kasvatuskumppanuudeksi kutsutaan vanhempien ja varhaiskasvatuksen henkilöstön välistä yhteistyötä, jonka päämääränä on lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen tukeminen. Kasvatuskumppanuus voidaan nähdä luottamuksellisena suhteena, jossa pystytään avoimesti puhumaan myös kiusaamiseen liittyvistä asioista. (Kirves & Stoor-Genner 2010b, 46.)

Pikkumäen ja Peltolan (2017) tutkimuksessa kasvattajien välisellä yhteistyöllä tarkoitetaan sekä varhaiskasvatustiimin jäsenten keskinäistä, että vanhempien ja varhaiskasvattajien välistä yhteistyötä. Myös heidän tutkimuksessaan kasvattajien välisen yhteistyön merkitys korostui. Kasvattajien välinen yhteistyö nähtiin keskeisimpänä keinona vaikuttaa kiusaamisen ehkäisyyn ja poissulkemiseen puuttumiseen. Tutkimuksessa nousi esiin kasvattajien välisten avoimien keskustelujen mahdollistavan yhteisen näkemyksen lasten välisen vuorovaikutuksen toimivuudesta ja siitä, kuinka vuorovaikutusta pystytään tukemaan. (Pikkumäki & Peltola 2017, 18.)

Revon (2015, 210) mukaan vanhempia voidaan tietoisesti osallistaa kiusaamista ehkäisevään työhön ja toimintaan esimerkiksi ottamalla vanhemmat mukaan keskusteluihin päiväkodin arvoista sekä kiusaamisen vastaisesta työstä. Vanhempien osallistamisen kiusaamista ehkäisevään työhön voidaan nähdä lisäävän sen vaikuttavuutta (Elo & Lamberg 2018, 79). Vanhemmat ovat usein hyvin motivoituneita kuulemaan ja oppimaan kiusaamisilmiöstä sekä siihen liittyvistä tekijöistä. Vanhempien näkökulmat asiasta tulee ottaa vakavasti, sillä he tuntevat omat lapsensa ja huomaavat mahdolliset muutokset heidän käyttäytymisessään. (Repo 2015, 212.) Vanhempia saattaa monesti huolestuttaa oman lapsen sopeutuminen ryhmään tai lapsen vertaissuhteiden toimiminen. Siksi heidän kanssaan on tärkeää pohtia yhdessä, miten kotona voidaan tukea lasten vertaissuhteita ja kaveritaitoja. (Elo & Lamberg 2018, 80.)

7.4 Varhaiskasvattajan rooli

Lapsen ja varhaiskasvattajan välinen turvallinen ja luotettava suhde on merkittävä tekijä lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen sekä varhaiskasvatuksessa viihtymisen kannalta. Tällä

suhteella on myös suuri vaikutus lapsen vertaissuhteiden solmimiseen sekä siihen, miten lapsi liittyy ja sopeutuu vertaisryhmään. (Kirves & Stoor-Genner 2010b, 47.) Myös Repo (2015) puhuu aikuisen ja lapsen välisen lämpimän ja kunnioittavan suhteen tärkeydestä, jossa pedagogisesti sensitiivinen aikuinen havaitsee lapsen aloitteet ja reagoi niihin mielekkäällä tavalla. (Repo 2015, 105.) Turvallisen ja lämpimän suhteen ryhmän aikuisten ja lasten välillä on todettu olevan yhteydessä myös ryhmän toimintakulttuurin muotoutumiseen kiusaamista vastaiseksi. Lämmin suhde edesauttaa lapsia turvautumaan aikuisen apuun kiusaamistilanteissa. Myös varhaiskasvattajan asenteilla kiusaamista kohtaan on merkitystä. Ryhmissä, joissa lapset tuntevat, etteivät varhaiskasvattajat hyväksy kiusaamista, esiintyy kiusaamista vähemmän. (Elo & Lamberg 2018, 69.)

Revon (2015, 116) mukaan kiusaamiskokemukset vaikuttavat lapsen identiteetin muodostumiseen. Varhaisessa iässä alkanut kiusaaminen alkaa muovaamaan lapsen näkemystä itsestään. Näin kiusatun tai kiusaajan roolista voi alkaa muodostua osa lapsen minäkuva. Se millä tavoin varhaiskasvattaja puhuu lapselle vaikuttaa myös lapsen näkemykseen itsestään. Aikuisen sanoilla on vaikutusta lapsen identiteetin muodostumisessa. (Repo 2015, 116.) Elo ja Lamberg (2018, 56) kirjoittavat, että lapsen leimaaminen esimerkiksi kiusaajaksi tai kiusatuksi vahingoittaa lasta ja saattaa vahvistaa leiman mukaista käyttäytymistä. Lapselle on tärkeää saada myönteistä palautetta ja kuulla itseensä liitettävän positiivisia piirteitä, jotta hän mieltää itsensä arvostetuksi (Repo 2015, 116).

Varhaiskasvatuksessa kiusaamista tapahtuu useimmiten vapaan leikin tilanteissa. Siksi aikuisen rooli ja osallistuminen lasten vapaisiin leikkeihin on tärkeää. Tässä yhteydessä on olennaista ymmärtää, ettei aikuisen osallistumisella vapaaseen leikkiin tarkoiteta samaa kuin aikuisen suunnittelemien leikkituokioiden ohjaaminen. Suomalaisessa varhaiskasvatuksessa on ollut tapana, etteivät aikuiset yleensä osallistu lasten vapaaseen leikkiin. Sen sijaan aikuisen rooli lasten leikeissä on usein ohjata lapset eri leikkeihin ja pitää huoli, ettei leikkiryhmistä tule liian suuria. Kuitenkin tehokkaan kiusaamisen ehkäisemisen varmistamiseksi ovat leikin havainnointi ja ohjaus sekä aikuisen osallistuminen leikkiin tarpeellisia. (Repo 2015, 182, 183, 185.)

Havainnoimalla lasten leikkiä aikuinen tulee tietoiseksi, siitä miten lasten vertaissuhteet toimivat. Havainnoinnin kautta saadun tiedon avulla aikuinen pystyy ehkäisemään tilanteita, joissa joku lapsi esimerkiksi jää toistuvasti leikkien ulkopuolelle. Aikuisen osallistuminen leikkiin on yksi keino auttaa lapsia, jotka saavat vain vähän myönteistä vuorovaikutusta vertaisryhmässään. (Kirves & Stoor-Genner 2010b, 48.) Kun aikuinen osallistuu lasten vapaaseen leikkiin, hän voi näyttää ja mallintaa lapsille omalla esimerkillään vuorottelutaitojen merkitystä tai vaikkapa puhealoitusten tekemistä. Lisäksi aikuinen voi rikastaa leikkiä tuomalla siihen uusia ideoita ja ehdotuksia sekä auttaa ratkaisemaan mahdollisia erimielisyyksiä. (Pikkumäki & Peltola 2017, 17.) Aikuisen avulla lapset voivat

oppia turvallisen tavan olla eri mieltä ja tehdä kompromisseja (Kirves & Stoor-Genner 2010b, 49).

7.5 Varhaiskasvattajan koulutus

Alsaker ja Valkanover (2012) korostavat varhaiskasvattajien tietoisuuden lisäämistä ja kouluttamista suunnittelemansa Be-Prox ohjelman avulla. Heidän mukaansa varhaiskasvattajat eivät usein tiedä kiusaamisilmiöstä tarpeeksi, eivätkä siksi aina osaa myöskään puuttua kiusaamiseen tai ehkäistä sitä. Varhaiskasvattajat saattavat usein myös olla epävarmoja omista kyvyistään ratkaista lasten välisiä kiusaamisongelmia. (Alsaker & Valkanover 2012, 17.) Douvlosin (2019) tutkimuksessa nostetaan myös esiin, että varhaiskasvattajat eivät usein osaa tunnistaa kiusaamiskäyttäytymistä tai he eivät ota sitä tarpeeksi vakavasti. Tällöin on vaarana, että kiusaamiskäyttäytyminen ja kiusaamistilanteet jatkuvat sekä pahenevat ajan myötä. Varhaiskasvattajien tietoisuuden lisääminen ja kouluttaminen auttaa heitä tunnistamaan kiusaamisen varhaisia muotoja, ymmärtämään kiusaamisilmiötä ja oppimaan keinoja ehkäistä kiusaamista. (Douvlos 2019, 134-135.)

Be-Prox ohjelmassa keskeistä on siis varhaiskasvattajien tietoisuuden lisääminen. Ohjelman tavoitteena on opettaa varhaiskasvattajia ehkäisemään kiusaamista ja havaitsemaan kiusaamisongelmat jo varhaisessa vaiheessa. Be-Prox ohjelma on jaettu kuuteen vaiheeseen ja kuuteen varhaiskasvattajien koulutustapaamiseen. Ensimmäisessä vaiheessa tarkoituksena on perehtyä aiheeseen. Lisäksi ensimmäisessä vaiheessa varhaiskasvattajia kannustetaan pohtimaan omia asenteitaan kiusaamista kohtaan. Toisessa vaiheessa keskitytään kiusaamisen varhaiseen tunnistamiseen ja lasten käyttäytymisen havainnointiin. Kolmas vaihe koskee puhumattomuuden kulttuuria, joka liittyy usein kiusaamiseen. Avoimen keskustelun tärkeyttä korostetaan, sillä puhumattomuus lisää kiusaajan valtaa ryhmässä. Neljännessä vaiheessa keskustellaan kiusaamisen rooleista sekä ryhmän sääntöjen luomisesta, jolloin painotetaan sitä, että säännöt tulisi luoda yhdessä lasten kanssa. Viidennessä vaiheessa varhaiskasvattajia rohkaistaan pitämään kiinni yhdessä luoduista säännöistä ja vahvistamaan lasten positiivista käyttäytymistä. Kuudes ja viimeinen vaihe käsittelee sosiaalisia taitoja ja empatiaa. (Alsaker & Valkanover 2012, 17-22.)

Myös Kirves ja Stoor-Gennerin (2010b, 1) varhaiskasvatusta koskevassa tutkimuksessa on saatu samankaltaisia tuloksia, jotka viittaavat siihen, että lasten parissa työskentelevillä ei ole tarpeeksi tietoa kiusaamisilmiöstä, eikä asiantuntemusta sen ehkäisyyn. Tutkimusten mukaan varhaiskasvattajien kouluttamisen onkin todettu olevan tehokas keino kiusaamista ehkäisevässä työssä. Kiusaamista ehkäisevät työtavat tulisi sisällyttää jo varhaiskasvattajien peruskoulutukseen ja lisäksi täydennyskoulutus olisi myös tarpeen. (Repo 2015, 229.) Myös Opetus- ja kulttuuriministeriön Kiusaamisen ehkäisyyn sekä työrauhan edistämisen

loppuraportissa ehdotetaan varhaiskasvatuksen henkilöstön täydennyskouluttamista kiusaamisen ehkäisyyn liittyvän pedagogisen osaamisen lisäämiseksi (Elo & Lamberg 2018, 19).

7.6 Kiusaamisen ehkäisyn ohjelmat ja suunnitelmat

Pienten lasten pariin sopivia kiusaamista ehkäiseviä ohjelmia ei ole paljon, mutta useissa tähän kirjallisuuskatsaukseen valituissa tutkimuksissa nostetaan esiin The Be-Prox -ohjelma, joka korostaa varhaiskasvattajien roolin merkitystä kiusaamisen ehkäisyssä (Alsaker & Valkanover 2012, 17; Repo 2015, 223; Vlachou, Andreou, Botsoglou & Didaskalou 2011, 347; Douvlos 2019, 136). Repo (2015, 223) toteaa Be-Prox -ohjelman olevan ainut tutkimuksiin perustuva kiusaamista ehkäisevä ohjelma, joka on tarkoitettu pienten lasten parissa toteutettavaksi. Be-Prox -ohjelma on suunniteltu toteutettavaksi nimenomaan varhaiskasvatukseen. (Vlachou ym. 2011, 347.) Tulokset Be-Prox -ohjelman käytöstä ovat osoittaneet varhaiskasvattajien kouluttamisen ja tietoisuuden lisäämisen tehokkaaksi kiusaamisen ehkäisyn menetelmäksi. (Alsaker & Valkanover 2012, 17, 25.)

Vlachou ym. (2011) nostaa esiin myös muutamia muita kiusaamisen vastaisia ohjelmia, jotka sopivat pienille lapsille. Useimmat näistä ohjelmista painottavat sosiaalisten taitojen opettamista. Kyseisten ohjelmien kiusaamista ehkäisevää vaikuttavuutta ei ole kuitenkaan tutkittu tarpeeksi. (Vlachou ym. 2011, 348.)

Repo (2015) toteaa, että Suomen varhaiskasvatuksessa ei vielä ole käytössä kiusaamisen vastaisia ohjelmia, mutta hän näkee tarpeelliseksi, että tutkimuksiin perustuvia toimintamalleja olisi saatavilla. Erilaisten ohjelmien ja toimintamallien soveltamisessa tulee kuitenkin huomioida, että pienet lapset ovat vasta harjoittelemassa taitojaan, eikä kaikkiin vuorovaikutustilanteisiin ole olemassa yhtä ratkaisua. (Repo 2015, 223.)

Revon (2015, 224) mukaan kiusaamisen ehkäisyn suunnitelmien laatiminen voidaan nähdä kiusaamista ehkäisevänä toimenpiteenä. Suunnitelmien laatimisen voidaan nähdä myös vastaavan pitkäjänteisen, johdonmukaisen ja suunnitelmallisen kiusaamisen ehkäisyn tavoitteeseen. Suunnitelmien tarkoituksena on määrittää keinot ja tavoitteet kiusaamisen ehkäisyyn. (Kirves & Stoor-Genner 2010b, 53.) Lisäksi suunnitelmissa tulisi selvittää, miten kiusaamisen ehkäisyn onnistumista arvioidaan varhaiskasvatusyksikössä. Käytännössä kiusaamisen ehkäisyn suunnitelmassa laaditaan varhaiskasvatusyksikölle yhteiset säännöt, joissa vastataan kysymyksiin kuten mitä pidetään kiusaamisena, miten kiusaamista juuri kyseisessä yksikössä ehkäistään ja miten kiusaamiseen puututaan. Yksikön koko henkilökunnan tulisi osallistua suunnitelman laatimiseen ja suositeltavaa olisi myös kuulla vanhempia suunnitelmaa laadittaessa. (Repo 2015, 224).

8 Johtopäätökset

Kuten aiemmin todettiin, kiusaamisella on monia negatiivisia vaikutuksia lapsen hyvinvoinnille ja se vaikuttaa lapsen kehitykseen sekä kasvuun kokonaisvaltaisesti. Kiusaamista määritellään eri piirteiden kuten toistuvuuden ja vallankäytön kautta. Kiusaamisen määritelmää tulkittaessa tulee kuitenkin tiedostaa, että kiusaaminen on yksilöllinen kokemus, jonka vuoksi lapsen oma näkemys tilanteesta tulee huomioida ensisijaisesti. Kiusaamista määritellään siksi, että sen ymmärrettäisiin olevan vakava uhka lapsen kehitykselle ja jotta siihen pystyttäisiin puuttumaan sekä sitä pystyttäisiin ehkäisemään. (Repo 2015, 14, 39.)

Kiusaamisen on todettu olevan yleinen ilmiö alle kouluikäisten lasten keskuudessa ja sen on havaittu ilmenevän siellä, missä lapset toimivat vertaistensa kanssa (Repo 2015, 70, 122). Koska varhaiskasvatus on keskeinen ympäristö vertaissuhteissa toimimiseen, on varhaiskasvattajien tärkeää ymmärtää kiusaamista ehkäisevän työn merkitys. Tutkimuksissa korostetaan aikaista puuttumista, sillä kiusaamisen ehkäisy on havaittu olevan sitä tehokkaampaa mitä aikaisemmin se aloitetaan (Pikkumäki & Peltola 2017, 11). Varhaiskasvatusta ohjaavissa asiakirjoissa määritetään varhaiskasvatuksen tehtävänä olevan suojata lasta kiusaamiselta, väkivallalta sekä muulta häirinnältä (Varhaiskasvatuslaki 540/2018, § 10; Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 17). Jokaisen lapsen tulisi saada toimia ja leikkiä turvallisessa kasvu- ja oppimisympäristössä. Siksi varhaiskasvatuksen henkilökunnan on oltava tietoisia siitä, miten kiusaamista ehkäisevää työtä tehdään.

Kirjallisuuskatsauksen tavoitteena oli selvittää, miten varhaiskasvatuksessa voidaan ehkäistä kiusaamista ja mikä on varhaiskasvattajan rooli kiusaamista ehkäisevässä työssä. Kirjallisuuskatsaukseen valitusta aineistosta löytyi kattavasti tekijöitä, joita tukemalla varhaiskasvatuksessa voidaan ehkäistä kiusaamista. Aineistosta nousi myös esiin, että kiusaamisen ehkäisy vaatii varhaiskasvatuksen työntekijöiltä tietoista ja tavoitteellista toimintaa (Kirves & Stoor-Genner 2010b, 45). Varhaiskasvattajien toiminta nähtiin keskeisenä, sillä juuri varhaiskasvattajat toimivat lapsiryhmän arjessa opettaen, kasvattaen ja hoitaen lapsia.

Kiusaamisen ehkäisyssä korostetaan sosiaalisten taitojen merkitystä ja niiden opettamista lapsille (Repo 2015, 125; Kirves & Stoor-Genner 2010b, 50; Pikkumäki & Peltola 2017, 20; Douvlos 2019, 135, Elo & Lamberg 2018, 67). Hyvät sosiaaliset taidot auttavat lasta toimimaan vertaistensa kanssa sekä solmimaan ja ylläpitämään ystävyysuhteita. Varhaiskasvattajat pystyvät ohjaamaan lapsia näiden taitojen opettelussa sekä näyttämään lapsille vuorovaikutuksen mallia omalla esimerkillään (Repo 2015, 126; Pikkumäki & Peltola 2017, 11-12). Varhaiskasvattajilla on myös tärkeä tehtävä tukea lasten vertaissuhteita ja huomioida ryhmän yhteisöllisyyteen liittyvät tekijät kiusaamisen ehkäisemiseksi. Vertaissuhteiden tukeminen ja yhteishengen luominen voivat vahvistaa lapsen ryhmään

kuuluvuuden tunnetta sekä hyväksytyksi tulemisen tunnetta vertaistensa joukossa ja siten toimia lapsen hyvinvointia edistävästi. (Repo 2015, 127-128.)

Kiusaamista ehkäisevän työn vaikuttavuutta voidaan lisätä varhaiskasvatuksessa huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä (Elo & Lamberg 2018, 79). Huoltajien osallistaminen varhaiskasvatuksen kiusaamista ehkäisevään työhön on suurelta osin varhaiskasvattajien vastuulla. Myös varhaiskasvattajien välinen yhteistyö nähtiin vaikuttavana tekijänä kiusaamista ehkäisevässä työssä (Pikkumäki & Peltola 2017, 18). Varhaiskasvattajan näkemykset ja toiminta ovat monin tavoin yhteydessä kiusaamisen ilmenemiseen. Esimerkiksi se, millainen suhde varhaiskasvattajan ja lapsen välille muodostuu, on sidoksissa lapsen hyvinvointiin ja vertaistensa joukkoon sopeutumiseen (Kirves & Stoor-Genner 2010b, 47). Lämmin ja turvallinen suhde edesauttaa lapsen sopeutumista varhaiskasvatusryhmään. Varhaiskasvattajan rooli kokonaisuudessaan nähtiin merkittävänä kiusaamista ehkäisevässä työssä.

Aineistosta nousi esiin myös se, että varhaiskasvattajat eivät usein tiedä kiusaamisilmiöstä tarpeeksi, osatakseen puuttua kiusaamiseen tai ehkäistä sitä. Varhaiskasvattajien tietoisuuden lisääminen ja koulutus nähdään oleellisia tekijöinä kiusaamisen ehkäisyn toteuttamisessa. Varhaiskasvattajien kouluttamiseksi on myös kehitetty tutkimuksiin perustuva kiusaamisen ehkäisyn Be-Prox -ohjelma. (Alsaker & Valkanover 2012, 17.) Lisäksi kiusaamisen ehkäisyn suunnitelmilla voidaan nähdä vaikutettavan kiusaamista ehkäisevään työhön (Repo 2015, 224).

9 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Niela-Vilen ja Hamari (2016, 26) toteavat kirjallisuuskatsauksen luotettavuutta lisäävän julkisten tutkimusten käyttäminen katsauksessa, sillä ne ovat läpikäyneet tarkan vertaisarviointi prosessin. Kirjallisuuskatsauksen luotettavuuteen vaikuttaa keskeisesti myös aineiston käsittelyvaihe. Luotettavuutta voidaan arvioida aineiston käsittelyn ja sen vaiheiden määrittelyn sekä toistettavuuden kautta. Luotettavuutta voidaan edistää myös sillä, jos käsittelyvaihe on toteutettu kahden tai useamman tutkijan yhteistyönä. Lisäksi mitä yksityiskohtaisempi ja havainnollistavampi aineiston käsittelyn kuvaus on, sitä luotettavampana sitä voidaan pitää. (Kangasniemi & Pölkki 2016, 91.)

Opinnäytetyön luotettavuutta tukee se, että kirjallisuuskatsauksen prosessin vaiheet on kuvattu selkeästi ja läpinäkyvästi. Kirjallisuuskatsauksessa on käytetty myös taulukointia apuna havainnollistamaan ja selkiyttämään katsauksen vaiheita. Tutkijan taulukko (Taulukko 3), jossa esitellään tutkimusten tekijät, yhteenveto tutkimuksen tarkoituksesta ja keskeisimmät tulokset, lisää työn vakuuttavuutta ja luotettavuutta, sillä sen avulla lukija voi

vahvistaa opinnäytetyön tekijän ymmärtäneen tutkimusten tulokset. Tutkijan taulukko on myös tukenut kirjallisuuskatsauksen arviointi- ja analyysivaiheiden laatimista.

Kirjallisuuskatsauksen aineiston valinta on ollut tarkkaa ja mukaan on valittu vain tieteellisiin tutkimuksiin perustuvaa kirjallisuutta, artikkeleita ja selvityksiä. Lisäksi on huomioitu, että katsaukseen valitut lähteet ovat vertaisarvioituja. Kirjallisuuskatsaukseen liittyy myös luotettavuutta heikentäviä tekijöitä kuten se, että katsaus suoritettiin itsenäisesti.

10 Pohdinta

Opinnäytetyön tekeminen on ollut mielestäni mielenkiintoinen, mutta haastava prosessi. Opinnäytetyön aihe valikoitui pitkän pohdinnan jälkeen ja on tuntunut koko prosessin ajan oikealta valinnalta. Aiheen valintaan vaikutti oman mielenkiinnon lisäksi aiheen ajankohtaisuus ja tärkeys sekä varhaiskasvatuksen parissa tehtyjen harjoitteluiden kautta kokemukset siitä, ettei kiusaamiseen aina osata puuttua tai tiedetä keinoja sen ehkäisemiseksi. Lisäksi yhteiskunnan tasolla keskustelu kiusaamisesta tuntuu keskittyneen kouluikäisten lasten pariin, jolloin varhaisen ehkäisyn näkökulma jää syrjään. Kirjallisuuskatsaus tuntui mielestäni sopivalta menetelmältä tutkimuksen toteuttamiseen, sillä se tarjosi mahdollisuuden perehtyä kiusaamisilmiöön ja kiusaamisen ehkäisyyn laajasti. Kirjallisuuskatsauksen avulla pystyin tuomaan aihetta esiin kootusti ja selkeästi. Lisäksi kirjallisuuskatsauksessa minua miellytti sen järjestelmällisyys. Kirjallisuuskatsauksen alkuvaiheina pohdin, löytyykö aineistoa tarpeeksi, sillä jo ensimmäisenä valitussa tutkimuksessa mainittiin, että kiusaamisesta pienten lasten parissa on olemassa vain vähän tutkimustietoa. Aineiston haku ja valinta olikin haastava ja aikaa vievä vaihe työssäni. Mielestäni löysin kuitenkin riittävästi luotettavaa tutkimusaineistoa, joka vastasi tutkimuskysymyksiini. Jos kyseessä olisi ollut ylemmän tason opinnäytetyö, olisi aineistoa kannattanut laajentaa sisällyttämällä myös maksulliset tutkimukset sisäänottokriteereihin.

Opinnäytetyön tekeminen yksin oli myös ajoittain haastavaa. Joissain prosessin vaiheissa kaipasin työparia, jonka kanssa keskustella ja jakaa mielipiteitä. Tukea prosessin vaiheisiin sain opinnäytetyön ohjaajaltani sekä ryhmämuotoisissa ohjaustapaamisissa, joissa pääsin keskustelemaan ajatuksistani muiden opinnäytetyön tekijöiden kanssa. Lisäksi yhteistyö opinnäytetyön toimeksiantajan kanssa on ollut mielestäni erittäin sujuvaa. Otin opinnäytetyön alkuvaiheessa yhteyttä toimeksiantajaan ehdotus aiheesta mielessäni. Toimeksiantaja koki aiheen tärkeänä ja ajankohtaisena. Pidimme toimeksiantajan kanssa alkuvaiheessa myös suunnittelupalaverin, jossa pohdimme ja peilasimme tutkimusasetelmaan ja -kysymyksiin liittyviä tekijöitä. Toimeksiantaja on tukenut minua työssäni matkan varrella myös muun muassa antamalla palautetta opinnäytetyösuunnitelmastani. Valmiista opinnäytetyöstä toimeksiantaja antoi kirjallista palautetta. Toimeksiantajan mukaan aiheen ajankohtaisuus

lisää työn hyödynnettävyyttä. Palautteessa todetaan, että opinnäytetyötä tullaan hyödyntämään jakamalla opinnäytetyön sisältöä ja tärkeitä havaintoja toimeksiantajan jäsenyhteisöille. Toimeksiantaja tuo esiin myös analyysissa käytetyn teemoittelun havainnollistavan hyvin kiusaamisen ehkäisyn moniulotteisuutta. Uskon, että opinnäytetyö tuo aiheesta arvokasta, useista tutkimuksista koottua ja jäsennettyä tietoa työelämään.

Kokonaisuutena opinnäytetyö oli opettava kokemus siitä, miten suunnitella ja toteuttaa laajempi projekti. Olen opinnäytetyön kautta päässyt aidosti syventymään minua kiinnostavaan aiheeseen ja koen saaneeni hyvät valmiudet kiusaamisen ehkäisyn toteuttamiseen tulevassa varhaiskasvatuksen opettajan työssäni. Opinnäytetyössäni olen keskittynyt varhaiskasvattajan rooliin kiusaamisen ehkäisyssä, mutta jatkotutkimuksia ajatellen, olisi mielenkiintoista tutkia millainen merkitys varhaiskasvatuksen johdolla on kiusaamisen ehkäisyssä. Aiheesta löytyy hyvin vähän tietoa, vaikka varhaiskasvatusyksikön johtajalla on keskeinen asema päiväkodin arvojen muodostumisessa.

Lähteet

Painetut

Kangasniemi, M. Pölkki, T. 2016. Aineiston käsittely: Kirjallisuuskatsauksen ydin. Teoksessa Stolt, M. Axelin, A. Suhonen, R. (toim.) Kirjallisuuskatsaus hoitotieteessä. 2. painos. Turku: Turun yliopisto.

Niela-Vilén, H. Hamari, L. 2016. Kirjallisuuskatsauksen vaiheet. Teoksessa Stolt, M. Axelin, A. Suhonen, R. (toim.) 2016. Kirjallisuuskatsaus hoitotieteessä. 2. painos. Turku: Turun yliopisto.

Repo, L. 2015. Pienet lapset ja kiusaamisen ehkäisy. 2. painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Salmivalli, C. 2008. Kaverien kanssa. Vertaissuhteet ja sosiaalinen kehitys. 2. painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Salmivalli, C. 2010. Koulukiusaamiseen puuttuminen. Kohti tehokkaita toimintamalleja. 2.painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Stolt, M. Axelin, A. Suhonen, R. (toim.) 2016. Kirjallisuuskatsaus hoitotieteessä. 2. painos. Turku: Turun yliopisto.

Sähköiset

Alsaker, F. Valkanover, S. 2012. The Bernese Program against victimization in kindergarten and elementary school. *New Directions for Youth Development* 2012 (133): 15-28. Viitattu 4.5.2021.

https://www.researchgate.net/publication/224038574_The_Bernese_Program_against_Victimization_in_Kindergarten_and_Elementary_School

Douvlos, C. 2019. Bullying in preschool children. *Psychological Thought*. Vol. 12, Iss. 1. (131-142). Viitattu 30.4.2021. <https://www-proquest-com.nelli.laurea.fi/central/docview/2224305563/97DEB487B9DB406FPQ/3?accountid=12003>

Elo, S. Lamberg, K.(toimittajat) 2018. Kiusaamisen ehkäisy sekä työrauhan edistäminen varhaiskasvatuksessa, esi- ja perusopetuksessa sekä toisella asteella. Loppuraportti. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Viitattu 10.5.2021. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160694/okm16.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Kirves, L. Stoor-Genner, M. 2010a. Kiusaamisen ehkäisy varhaiskasvatuksessa. Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelman laatiminen. Mannerheimin Lastensuojeluliitto & Folkhälsan. Viitattu 27.1.2021. <https://dzmdrerwnq2zx.cloudfront.net/prod/2017/08/04185732/Kiusaamisen-ehk%C3%A4isy-varhaiskasvatuksessa-B5-www.pdf>

Kirves, L. Stoor-Genner, M. 2010b. Kiusaavatko pienetkin lapset. Mannerheimin Lastensuojeluliitto & Folkhälsan. Viitattu 3.3.2021. <http://www.slal.fi/doc/Kiusaavatko20pienetkin20lapset1.pdf>

Lastensuojelun Keskusliitto. 2021a. Lastensuojelun Keskusliitto. Viitattu 20.5.2021. <https://www.lskl.fi/meista/lastensuojelun-keskusliitto/>

Lastensuojelun Keskusliitto. 2021b. Lastensuojelun Keskusliiton strategia ja toimintasuunnitelma. Viitattu 20.5.2021. <https://www.lskl.fi/meista/lastensuojelun-keskusliitto/strategia-ja-toimintasuunnitelma/>

Pikkumäki, S. Peltola, M. 2017. Poissulkeminen ja siihen liittyvät vaikuttamiskeinot varhaiskasvatuksessa. Prologi - puheviestinnän vuosikirja 8-23. Viitattu 15.3.2021. https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/57037/prologi-2017_08-23_pikkum%E4ki-peltola_verkkoon.pdf;jsessionid=2E9C7A781361B4BCCC090CF276549AF4?sequence=1

Salminen, A. 2011. Mikä kirjallisuuskatsaus: johdatus kirjallisuuskatsauksen tyypeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasan yliopiston julkaisuja. Viitattu 14.1.2021. https://osuva.uwasa.fi/bitstream/handle/10024/7961/isbn_978-952-476-349-3.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Varhaiskasvatustalaki 540/2018. Viitattu 22.1.2021. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2018/20180540?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=varhaiskasvatustalaki#L2P10>

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2018. Opetushallitus. Viitattu 4.2.2021. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf

Vlachou, M. Andreou, E. Botsoglou, K. Didaskalou, E. 2011. Bully/victim problems among preschool children: a review of current research evidence. Educational Psychology Review; Vol.23, Iss.3: 329-358. Viitattu 4.5.2021. <https://www-proquest-com.nelli.laurea.fi/central/docview/883223893/fulltextPDF/3F837AAEC93E42D4PQ/6?accountid=12003>

Taulukot

Taulukko 1: Sisäänotto- ja poissulkukriteerit.....	16
Taulukko 2: Tiedonhaku	17
Taulukko 3: Tutkijan taulukko	18
Taulukko 4: Teemat	22